

La Vera Storia
(concertant)

Van Luciano Berio

Rotterdams Philharmonisch Orkest

Le Groupe Vocal de France

Groot Omroepkoor

Nederlands Theater Orkest

Dirigent: Luciano Berio

Concertgebouw

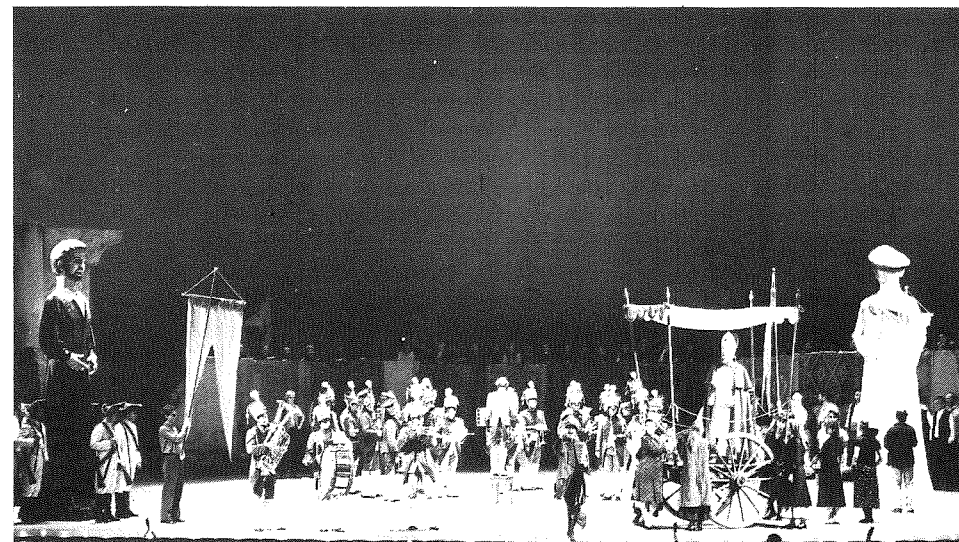
woensdag 25 juni 1986 | 20.15 uur

La Vera Storia

Muziek en dirigent: Luciano Berio
Tekst: Italo Calvino

<i>Leonora</i>	Valeri Popova
<i>Cantastorie</i>	Milva
<i>Luca</i>	Rodney Nolan
<i>Ada</i>	Livia Budai
<i>Ivo</i>	Lajos Miller
<i>De veroordeelde</i>	Giancarlo Lucardi
<i>Ugo</i>	Peter J. Hall
<i>Een voorbijganger</i>	Frank Royon le Mée
<i>Een voorbijgangster</i>	Luisa Castellani
<i>Acteur</i>	Lieuwe Visser

Assistent dirigent: Stephen Harrap
Repititor Groot Omroepkoor: Robin Gritton
Regie-assistente: Caroline de Beus
Licht: Gidius Noordman
Volgspot: Sigi Giessler, Piet Bakker
Geluid: Dick Lucas
Cue's licht en geluid: Rutger van Leijden
Verzorging make-up en kleding: Annemiek Rodermans
Productiebegeleiding: Monica van Steen, Gwenoële Trapman, Henry Botha, Marieke Wille, Marcel de Zwaan
Productie: Josée Voormans

Alitalia

Deze voorstelling werd mede mogelijk gemaakt met steun van Alitalia.

Samenvatting

Eerste deel

1

Eerste feest. In de middagzon vult een menigte het plein. Terwijl de handeling zich verdeelt in veelvoudig en tegengesteld gedrag (volksfeest, spelen, optocht, harmonie etc., maar ook gendarmes die op zoek zijn naar een schuldige), drukt het koor de dubbelzinnigheid van het feest uit: volksvreugde maar ook offer.

Temidden van de gendarmes wordt een veroordeelde voorgeleid.

De menigte uit haar betrokkenheid door het geven van commentaar.

2

De veroordeling. Geplaatst voor het vuurpeloton, laat de veroordeelde zijn gedachten gaan: aan het einde van een onzeker leven, zonder vrijheid, verbreekt ook de dood de leugen niet.

De menigte becommentarieert het gebeuren. De executie vindt plaats.

3

Tweede feest. Na een moment van onbeweeglijkheid, begint de menigte zich weer te roeren en heerst er een sfeer van opstand.

4

De ontvoering. Als een vrouw, Ada, het toneel opkomt, verstilt de menigte.

Ada heeft de zoon van een onderdrukker ontvoerd om zich te wreken op de haar aangedane wreedheden.

Ballade I. Een zangeres (la cantastorie) geeft de woorden weer die eerder door Ada zijn gezongen.

5

De wraak. Ugo, de oude commandant van de stad, komt op vergezeld van zijn zoon Ivo. De commandant is dodelijk getroffen omdat zijn andere zoon bij hem weggerukt

is. Hij geeft Ivo de opdracht het kind te wreken. Ivo belooft wraak. Hun woorden kondigen een eindeloze reeks represailles aan. Dood van Ugo.

6

De tijd. Leonora komt op: haar liedje geeft uitdrukking aan de verwarring over de gedachten van tijd als innerlijke afgrond.

La cantastorie komt terug: als men in herinnering probeert terug te gaan naar de menselijke oorsprong, valt het moeilijk het begin van het kwaad dat de mens onderdrukt, te herkennen. Als men daarin zou slagen, zou wellicht ook het einde zichtbaar zijn.

7

De nacht. Ivo verschijnt. Hij heeft zijn vader opgevolgd in het commando over de stad. Plotseling verschijnt Luca die zich openbaart als zijn tegenstander. Beide mannen hebben een al langer bestaande conflictueuse band, waardoor hun gedrag onmiddellijk bepaald wordt. Hun woorden wijzen daarop: Ivo heeft de macht, macht is ook verdenking. Zij strijden om Leonora. De twee rivalen zien elkaar als vijanden maar zouden ook broers kunnen zijn, zo is het altijd geweest.

8

Het duel. De toespelingen ontaarden in directe vijandigheden. Ivo wordt gesteund door de gendarmes, Luca door de rebellen. Ivo wordt gewond, Luca gearresteerd door de gendarmes.

9

Het gebed. De menigte loopt in optocht als in een processie. Ivo, gewond, is omringd door waardigheidsbekleders (koor) en gendarmes. Gebed in het Latijn, op apocalyptische toon.

Ballade III. La cantastorie treedt naar voren, terwijl ze commentaar uit op de handeling: het is niet mogelijk de keten der misdaden te verbreken, als de verhouding tot

het geweten slecht is. Ada baant zich een weg, ze smeekt om vergeving voor Luca, maar wordt teruggeduwd. De vrouw geeft als commentaar: alles is voorbestemd.

Ballade IV. Opnieuw la cantastorie: deze uitgestrekte reeks van situaties en gevoelens uit de opera is slechts een zinnebeeld van een verborgen verhaal.

De processie verdwijnt.

10

De schreeuw. Leonora en Ada, elkaar omarmend, drukken de metafoor van hun angst, om het lot van Luca uit.

Ballade V. De zangeres, over de creativiteit en de vrijheid van het lied.

11

De gevangenis. De geest van de gevangen genomen Luca geeft zich over aan diepe overpeinzingen, die beelden en visioenen oproepen: het leven, de dood, de gevangenis als vervreemding van het gevoel over de dingen, de gevangenis die wij in ons dragen, de natuur beschouwd als een innerlijke ruimte die zich vrijmaakt.

12

Derde feest. De opstand van de menigte breekt los: het ware feest zal zijn als het kwaad ten einde is. Na een botsing met de gendarmes neemt de opwinding af, het terrein ligt bezaaid met doden.

Ballade VI. La cantastorie loopt tussen de lijken rond: de geschiedenis herhaalt zich bij ieder bloedvergieten.

13

Het offer. Luca wordt opgebracht in handboeien. Ivo is omgeven door gendarmes. Leonora en Ada bevinden zich in de aanwezige menigte. Kwartet: het belang van de macht en het hoge en abstracte streven naar vrijheid zijn verenigd in een helder metafysisch verlangen.

14

Vierde feest. Laatste opstand van de menigte. Nog meer

overpeinzingen over de veelzijdigheid van het feest. Na een nederlaag ontstaat opnieuw de verwachting van vrijheid, het ware feest zal zijn aan het einde van al het kwaad. Iedere beweging stopt.

15

Herinnering. Overpeinzingen van Ada: een rechtvaardigheid die nog lang niet verwezenlijkt is, zal misschien de geleden pijn vergoeden, maar wat verloren is, keert in het leven niet terug.

Tweede deel

Er is geen 'verhaal', ook niet in grote lijn. De aanknopingspunten met de traditionele opera zijn verdwenen. De teksten van het eerste deel worden in gewijzigde volgorde en verdeling als geheel of gedeeltelijk opnieuw gebruikt. De overeenkomsten tussen de waarden en de muziek van het eerste en het tweede deel worden geïllustreerd door het toneelbeeld.

La Vera Storia

Het is niet eenvoudig om *La Vera Storia* (Het Ware Verhaal) te vertellen en volgens mij uiteindelijk ook niet zo zinvol, aangezien het om een werk gaat dat zichzelf vertelt.

Eigenlijk heb ik altijd aan *La Vera Storia* gedacht als een theateraal muziekstuk waarvan je de grote lijnen bij de allereerste confrontatie moet kunnen begrijpen zoals je een boek begrijpt wanneer je het voor het eerst leest (vooropgesteld dat je iets weet van de schrijver). Of zoals je luistert naar iemand die een verhaal vertelt (vooropgesteld dat je iets weet van degene die het vertelt).

Ik zou deze regels dan ook niet eens geschreven hebben als ik niet bang was geweest om slecht begrepen of voor onbeleefd gehouden te worden.

La Vera Storia bestaat uit twee delen. Het eerste deel geeft op beknopte wijze een uiteenzetting van het verhaal; een scala van elementaire conflicten, die op de momenten waarin wordt gezongen – aria's, duetten, koren – met theatrale middelen tot uitdrukking worden gebracht.

De tekst van het tweede deel is identiek aan die van het eerste, maar anders ingedeeld en gestructureerd. Het tweede deel is een transpositie en, in zekere zin, een analyse van datzelfde basispatroon van elementaire conflicten, die hierin in een volkomen ander muzikaal en dramatisch perspectief worden gesteld.

Het eerste deel is een opera (de recitatieven zijn vervangen door balladen), het tweede deel niet.

De twee delen handelen over hetzelfde gegeven, maar op een verschillende manier, te vergelijken met de wijze waarop twee straatzangers elk een andere versie van dezelfde gebeurtenis geven en hierdoor een afwijkende mening verkondigen over de opbouw van het gebeuren.

Je zou het ene deel als een gevarieerd refrein – of zelfs een parodie – op het andere deel kunnen beschouwen.

Wordt in het eerste deel gebruik gemaakt van de beelden en het ritme van een volksvertelling; in het tweede deel

wordt geen gebruik gemaakt van een verhaal – er wordt *gedacht* aan het eerste deel. In het eerste deel, dat uit afgeronde scènes bestaat, overheerst het toneelmatige, in het tweede deel overheerst het muzikale. In het eerste deel tekenen de karakters zich duidelijk af; in het tweede deel blijft er alleen een echo van hen over. Het eerste deel bevat vocale solisten (bariton, sopraan, tenor, straatzangers), het tweede deel een vocaal collectief.

Het eerste deel is reëel en concreet, het tweede deel sprookjesachtig. Het eerste deel omhelst de opera, het tweede deel verwerpt de opera. Het eerste deel is horizontaal en gericht op de buitenwereld, het tweede deel vertikaal en naar binnen gericht.

Het eerste deel, de zomer, de open lucht, het tweede deel de winter en de stad. En zo verder.

Maar wat is het ware verhaal? Het eerste of het tweede? Ik weet het niet.

Misschien vormt zich bij de toeschouwer en luisteraar de omtrekken van een derde, denkbeeldig verhaal, dat ongetwijfeld van een groter waarheidsgehalte is en misschien lijkt op de denkbeeldige tuinen en steden en waarvan Calvino spreekt en waarvan de terrassen uitzicht bieden op 'enkel en alleen het meer van onze gedachten'. De wortels van *La Vera Storia* steken diep in mijn persoonlijke geschiedenis, waarin de volksmuziek altijd een grote rol heeft gespeeld (Quattro Canzoni Popolari, Folk Songs, Questo vol dire che, Coro, Il Ritorno degli Snovidena Voci) en de behoefte om steeds verderliggende functies te onthullen die in eenzelfde muzikaal gegeven besloten liggen (Chemins I-VI en Corale).

La Vera Storia is in zekere zin een synthese van twee tendenzen in mijn wezen die samen de grondslag vormen voor het zoeken naar een muzikale en dramatische ruimte; open zonder leeg te zijn; een ruimte die kan worden bewoond door figuren en personages die weliswaar concreet zijn maar ook verwisselbaar: een ruimte niet bewoond door hersenschimmen of gevangenen van een libretto.

Luciano Berio

Italo Calvino over 'La Vera Storia'

Toen Luciano Berio in 1977 voor het eerst met me sprak over de opera *La Vera Storia* die hij aan het componeren was, beschreef hij me de openingsscène: een feest boordevol leven en vrolijkheid dat langzaam overgaat in een offerrite, in een explosie van geweld, rebellie en wanhopige strijd, om aan het einde van de opera weer tot een bijna utopisch beeld van hoop terug te keren. Berio vroeg me in eerste instantie om mee te werken aan de koorge-deeltes van die feestscènes (een feest dat voortdurend aan verandering onderhevig is maar dat wel borg moet staan voor de continuïteit van de opera). De gedachte van een feest als onderbreking in de tijd, waarin de overtreding in de plaats komt van de norm en waarin de verspilling van krachten en goederen in de plaats komt van de economische logica, tot aan het doden van slachtoffers, tot aan de vernietiging toe, is één van de belangrijkste thema's van de antropologische overpeinzingen van onze eeuw. Bachtin – een literatuurtheoreticus – heeft uitermate belangrijke dingen geschreven over het feest, dat nu eens een carnaval, dan weer een tragedie is: een voorstel voor een andere samenleving waarin de gevestigde rollen worden aangevochten en omgedraaid: de koning en de nar, het gewijde en het wereldlijke, de kosmos en de chaos.

Het carnaval hernieuwt de belofte van een gouden tijd, van een luilekkerland, totdat de vasten aanbreekt die de onderbroken voortgang van de tijd herstelt. Dit om aan te geven dat de dubbelzinnigheid en de meerduidigheid van het feest een centraal symbool is in de hedendaagse cultuur. Van deze gedachte ben ik uitgegaan toen ik de reeksen van korte en snijdende zinnen heb geschreven voor de koren die de momenten begeleiden waar omheen de massascènes in *La Vera Storia* gestalte krijgen: eerst als een chaotisch weldadigheidsfeest, dan als een offer-scène (een executie op het plein ten overstaande van een menigte die heen en weer geslingerd wordt tussen gevoelens van sadisme, afschuw en verontwaardiging), nog

weer later als uitbarsting van de revolutie en ten slotte als wake voor doden en overwonnenen en als belofte van betere tijden. Nadat zo de rode draad van de opera was vastgesteld vroeg Berio me verder te gaan en hem teksten te leveren bij de situaties die hij op muzikaal en dramatisch gebied uitdacht: situaties die worden opgeroepen door het wezen van het operatheater, herleid tot zijn eerste beginselen. Berio heeft een aantal sleutelmomenten vastgesteld die ieder voor zich een zeer preciese dramatische en muzikale structuur hebben. Hij heeft me gevraagd voor elk van deze momenten teksten te schrijven die – zonder dat ze de handeling te veel preciseren – het essentiële van de lyrische boodschap vertolken. Zo zingt de alt bijvoorbeeld na de executiescène een aria die zinspeelt op de wraak, op de ontvoering van een kind. De verwijzing naar *Il Trovatore* is niet toevallig.

We hebben *Il Trovatore* als archetype van het libretto gedacht, maar dit schema van dramatische structuur – ontdaan van alle romantische franje – is slechts terug te vinden als verbinding tussen de vier hoofdrollen: de bariton en de tenor, elkaar vijandig gezinde broers die ruzie maken over de liefde van een vrouw (Leonora), de alt daarentegen (Ada) is een moederlijke figuur die het leed van ieder op zich neemt. Deze rollen komen tot uiting in de volgende aria's: *Il tempo* (de tijd) voor Leonora, *La prigioniera* (de gevangenis) voor de tenor, *Il ricordo* (de herinnering) voor Ada, in het terzet *La notte* (de nacht), in *Duella* (het duel) een duel gezongen door de twee broers, in een duet van de twee vrouwen, *Il grido* (de schreeuw) en in een kwartet, *Il sacrificio* (het offer). Ik heb geprobeerd om de teksten van deze liederen te laten passen bij de muzikale structuur en de gevoelswaarde van de handeling. Uitgaande van een spanning die eigen is aan de muziek van Berio heb ik een taal gebruikt die op sommige ogenblikken doet herinneren aan de Italiaanse poëtische traditie die als grondmodel voor alle libretto's heeft gediend. Ik heb me natuurlijk wel aangepast aan de vocale en muzikale ontwikkelingslijn. De scala van gevoelens is in haar individuele en collectieve

uitingen, die van het theater van de 19e eeuw (gerechtigheid en onderdrukking, vrijgevigheid en wraak, liefdevolle toewijding en jaloezie, vrijheid en gevangenis). In *La Vera Storia* vindt een vermenging plaats tussen de wereld van volkse hartstochten en de veelvormige complexiteit van Berio's muzikale wereld. Doordat – zoals altijd bij Berio – verschillende wegen elkaar snijden waardoor er scherpe contrasten ontstaan, was het nodig dat deze contrasten zich ook zouden manifesteren in de tekst. Zo heb ik bijvoorbeeld Latijnse verzen van Boetius gebruikt die in een apocalyptisch gebed worden uitgesproken. En er komen balladen in voor die geschreven zijn in een taal die dicht bij de spreektaal ligt. Deze balladen moeten midden in de dramatische handeling momenten van reflectie en ironische onthechting aangeven.

Tot nu toe heb ik alleen maar over het eerste deel gesproken, maar *La Vera Storia* heeft ook nog een tweede deel waarin dezelfde teksten terugkeren maar nu op een heel andere manier uitgewerkt en gebruikt in een heel andere combinatie. Omdat er in dit deel geen verwijzingen te vinden zijn naar de traditionele opera – zoals het eerste deel doet vermoeden – ziet men een volledig ander schouwspel. Zowel op het vlak van de techniek als op het gebied van een wereld waarin het 'ware verhaal' altijd verschilt van dat wat men op het eerste gezicht ziet, vertrouwt Berio aan dit deel zijn origineelste lading toe. Dat wil zeggen dat er achter elk verhaal nog een 'waarder' verhaal schuilgaat. Om teksten te maken bij een zo complex en veeleisend muzikaal project als dit moet men een proces van talrijke stadia van voorstellen, opeenvolgende benaderingen en aanpassingen aan compositie en de zang doormaken. Maar het beslissende moment voor deze opera – het moment waarop de exacte positie van *La Vera Storia* tot de lyrische opera als 'archetype' werd vastgelegd – is voorafgegaan aan al deze stadia. Het is geen polemische omkering, noch een actualisering noch een parodie, maar veeleer een soort 'conceptuele' of liever

gezegd 'analytische' sublimatie. Door deze smalle weg te volgen kan de actualiteit van onze taal en van onze geschiedenis gaan inwerken op het model en dit veranderen. Op dit punt beland kan het werk van de librettist van een bijna zichtbare snelheid worden, dit in tegenstelling tot dat van de componist dat heel zwaar en nauwgezet wordt. Ik vind nu in de uiteindelijke tekstregels zinnen terug die, zoals ik ze geschreven heb, onmiddellijk door Berio geaccepteerd zijn en andere die zich syllabe voor syllabe gevoegd hebben in het Procrustes-bed van de muzikale partituur alsof het ging om een proces van zelfconstructie.

Maar er is nog een element dat een rol gespeeld heeft in de ontstaansgeschiedenis van dit libretto: het stempel van de jaren waarin het is geschreven. (Berio liep al aan het eind van de jaren-zestig rond met plannen voor deze opera, en mijn teksten dateren vooral uit 1978). Wanneer ik nu het libretto als geheel bekijk valt me vooral de zware en duistere spanning ervan op, spanning als een weerspiegeling van een tijd waarin tragische gebeurtenissen uit alle continenten op ons afkwamen, van een wereld veroordeeld tot geweld en onderdrukking zonder kans op redding. Dit geldt voor het verbale aandeel: maar in het schouwspel worden de sombere aspecten doorkruist door de vitale energie van de muziek.

Italo Calvino (1981)

Valeri Popova studeerde aan het muziekconservatorium van Sofia, Bulgarije. Zij maakt deel uit van de Opera van Sofia waarbij zij rollen zong in *La Traviata*, *Le Nozze di Figaro*, *Così fan Tutte*, *La Bohème*, *Madama Butterfly* en *Otello*.

Valeri Popova maakte haar debuut bij de Scala van Milaan in 1985 toen zij de rol van Liu zong in *Turandot*. In 1986 keerde zij terug naar de Scala voor de vertolking van *Madama Butterfly* en Berio's *Un re in Ascolto*. In de loop van 1985 maakt zij haar Parijse debuut met de titelrol van *Alceste* van Gluck.

Valeri Popova trad op in België, (*Manon Lescaut*), (Eugen *Onegin*) Engeland (*Tosca* en in december '86 *Norma*).

In november 1986 zal zij voor het eerst in Amerika optreden in *Tosca* met de Florentine Opera, Milwaukee.

Milva (Maria Ilva Biolcati, 1939) begon haar carrière als zangeres van het lichte lied op het Schlager-festival van San Remo in 1961

In de daarop volgende jaren maakte zij zich het werk van Theodorakis, Stolz, en Piaf eigen. In 1963 kwam zij in aanraking met de muziek van Kurt Weill en de teksten van Brecht, die zij gedurende een aantal jaren in Italiaanse vertaling zong. In 1972 besloot zij om Brechts teksten in het Duits te vertolken en oogstte hiermee een enorm succes. Lotte Lenya (de vrouw van Weill en zelf een groot Brechtvertolkster) vond haar de hedendaagse Brechtvertolkster bij uitstek. In de nabije toekomst zal Milva samen met Yves Montand en Nattasja Kinski de *Dreigroschenoper* in het Frans brengen.

Rodney Nolan, de Amerikaanse lyrische tenor heeft een gevestigde reputatie als vooraanstaand oratorium-zanger en een grote bekendheid als vertolker van operarollen.

In 1986 maakte hij zijn Europese debuut in *La Vera Storia* tijdens het Festival van Florence.

In de nabije toekomst zal Nolan rollen vervullen in Carl Orff's *Catulli Carmina*, Rossini's *Petite Messe Solennelle* met het Bel Canto Chorus van Milwaukee, daarna de *Messiah* met de Oratorio Society van Utah, Mozarts *Grosse Messe* met het Queens College Orchestra, *Die Lustige Witwe* van Léhár met het Seattle Symphony, Beethovens Negende symfonie met de Baltimore Symphony en *Madama Butterfly* met de Oak Ridge Symphony.

Enkele hoogtepunten uit het afgelopen seizoen vormen zijn vertolkingen in *Lucia di Lammermoor* met de Knoxville Opera, *Katya Kabanova* met de Boston Concert Opera, *La Traviata* met de Eastern Opera, *Carmen* met de Fargo Moorhead Civic Opera.

Verder vervulde hij gastrollen bij het Minnesota Orchestra onder Leonard Slatkin in Janáček's *Osud*, *Anna Bolena*, *Gianni Schicchi*, *La Traviata* en *Hippolytus*. Nolan studeerde aan de Universiteit van Illinois; hij was een leerling van Wolf Trap en maakte verscheidene tournees met de Godovsky Opera.

Livia Budai werd geboren in Esztergom in Hongarije. Zij studeerde klassiek ballet, zang en toneel aan de Ferenc Liszt academie van Boedapest. Van 1973 tot 1977 maakte zij deel uit van de Nationale Opera van Boedapest, gaf zij talloze concerten en vervulde zij gastrollen bij diverse Oosteuropese operahuizen.

In 1977 begon zij een nieuwe carrière in Gelsenkirchen en debuteerde zij in Covent Garden (Azucena). Het jaar daarop trad zij voor het eerst op in de Verenigde Staten. Vervolgens trad zij op in Madrid, Florence, Barcelona, Monte Carlo, Hamburg, Berlijn, Bologna, Wenen,

Stuttgart en Rome waar zij onder meer de partij zong van Eboli, Azucena, Carmen en Jokaste. Na haar succesvolle debuut bij de Opera van München (Eboli) zong zij daar een aantal grote rollen uit Verdi's opera's. Sinds 1983 is zij als gast verbonden aan de opera van Berlijn (directeur Götz Friedrich). Haar in Europa ongeëvenaarde vertolking van Eboli werd in een Franse versie uitgevoerd in Covent Garden onder leiding van Bernard Haitink.

Haar grote acteertalent bezorgde haar grote successen in moderne ensceneringen van Götz Friedrich, Hans Neuenfels, Giancarlo del Monaco en Yuri Ljubomov. In 1984/85 richtte zij zich op het Duitse repertoire en zong zij de Wesendock Lieder en Das Lied von der Erde van Gustav Mahler.

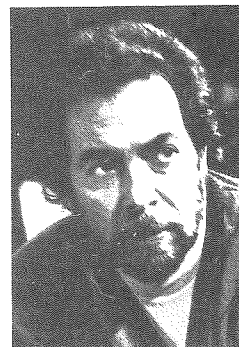
Dankzij haar Hongaarse afkomst is zij een ideale vertolkster van Judith in Blauwbaards Burcht van Bartók. In 1985 maakte zij haar debuut als 'Ada come Azucena' in *La Vera Storia* tijdens de opvoering in Parijs. In 1987 zal zij met deze rol debuten aan de Metropolitan Opera.

Lajos Miller werd in 1940 geboren in Szombathely (West-Hongarije). Na zijn opleiding aan de Ferenc Liszt muziekacademie te Boedapest, werd hij in 1969 aangenomen bij de Staatsopera van Boedapest en is sindsdien een van de meest prominente baritons van dit gezelschap.

Miller won diverse prijzen: in 1972 in Toulouse tijdens het internationale zangconcours, in 1974 de Grand Prix tijdens het 'Gabriel Fauré' concours in Parijs en in 1975 in Treviso voor zijn vertolking van 'Luna' in Verdi's *Il Trovatore*.

Zijn internationale carrière begon in 1974 na zijn spectaculaire succes tijdens het Gabriel Fauré concours te Parijs.

Sindsdien is hij regelmatig te gast in Amsterdam, Bonn, Brussel, Keulen, Florence, Genève, Milaan, München en Wenen.

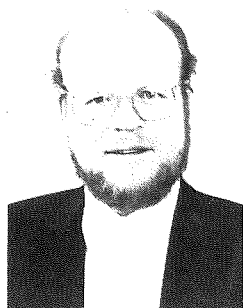
Miller werkte met een keur van befaamde dirigenten als Abbado, J. Lopez-Coboz, Peter Maag, Nello Santi en vele anderen.

Voor zijn verdiensten als 'ambassadeur' van de Hongaarse muziekcultuur ontving hij de 'Kossuth'- en de Liszt-prijs.

Giancarlo Luccardi, afkomstig uit Milaan studeerde zang bij de tenor Fiorenzo Tasso. Zijn carrière nam een aanvang na het winnen van A.S.L.I.C.O. concours, waarna hij optrad in alle grote Italiaanse theaters. Vanaf 1978 trad hij op met dirigenten als Maazel, Levine, Harnoncourt en Gavanezzi in de Scala van Milaan, La Fenice in Venetië en de Arena van Verona. Onder de plaatopnamen die hij maakte bevinden zich uitvoeringen van *Gianni Schicchi*, *I Puritani*, *Il Trovatore*, *L'Incoronazione di Poppea* en *Tito Manlio*. Voor de Italiaanse televisie speelde hij een rol in de enscenering van 'Het Leven van Puccini' en in de verfilming van *Tosca* en die van *Il Trovatore* voor de Duitse televisie.

Verder participeerde hij aan de wereldpremières van *Blaubart* van Togni, *Racine* van Bussotti en *La Vera Storia*.

Zijn repertoire omvat meer dan 100 werken, variërend van Monteverdi tot hedendaagse muziek.

Peter Hall studeerde aan het King's College te Cambridge alvorens hij zich geheel aan de zangkunst wijdde.

Hij trad op in Europa, Amerika en Australië. In 1984 bezocht hij de Verenigde Staten voor de wereldpremière van John Taverners *16 Haiku of Seferio* in St. Davids Cathedral. In 1985 was hij in Nederland te gast tijdens de uitvoering van Mattheus Passion van J.S. Bach.

In datzelfde jaar zong hij in Venetië in *Barabbas* van Camiilo Togni. Tevens trad hij op in Frankrijk, België, Oostenrijk en Oostduitsland.

In de loop van 1986 is hij aangezocht door optredens in Italië, Westduitsland en de Verenigde Staten.

Frank Royon le Mée werd in 1953 in Saint-Raphaël geboren.

Op zevenjarige leeftijd begon hij zijn zang-carrière als sopraan solist in de kerk van Saint-Raphaël. Aan het conservatorium van Marseille studeerde hij fluit en cello. Le Mée is naast een veelzijdig zanger, (zijn stembereik varieert van bariton, tenor tot counter-tenor) componist, acteur, schrijver, regisseur en kalligraaf.

Hij schreef muziek voor instrumenten, stem en magnetische band. Verder componeerde hij voor ballet en theater, schreef muziek voor een komedie en een 50-tal liturgische werken.

Luisa Castellani studeerde zang bij Gina Cigna en Dorothy Dorow. Daarna bekwaamde zij zich in de techniek en de interpretatie van het hedendaagse muziekrepertoire bij Giuseppe Scotese, Alain Meunier en wederom Dorothy Dorow. Voor de uitbreiding van het barokrepertoire nam zij les bij Paul Esswood, terwijl zij en liederen bij Anton Dermota, Zara Dolouchanova en Elisabeth Schwarzkopf.

In 1982 won zij de Internationale concours van Castel

Sant'Angelo in Rome en in hetzelfde jaar was zij de enige Italiaanse finaliste tijdens het internationale concours 'Valentino Bucchi'.

Onder leiding van Luciano Berio nam zij deel aan de 'Settima di Musica Insieme' te Napels, het 'XXe Festival Pontino' in Latina, de 'Cantiere Internazionale d'Arte' van Montepulciano en de '900 Mucica' bij het Aterforum.

Zij zong in opera's van Sergio Liberovici (*Le Ore e le Lune*) en van Benjamin Britten (*Let's make an opera*). Zij maakte diverse grammofoonopnamen onder andere van *Sequenza III* van Luciano Berio. De Italiaanse componist Giacinto Scelsi beschouwt haar als de enige zangeres die in staat is om zijn composities te zingen (tot nu alleen uitgevoerd door Michiko Hirajama).

Lieuwe Visser studeerde na het voltooien van zijn geschiedenisstudie zang bij Jo van de Meent te Amstelveen en bij Giorgio Favaretto te Rome. Zijn belangstelling voor de zangkunst bestrijkt een breed gebied: hij zong o.a. Verdi bij de Nederlandse Operastichting met Hans Vonk, Monteverdi met Leonhardt, Harnoncourt en Jürgen Jürgens, met wie hij een Amerikaanse tournee maakte, vooroorlogse schlagers in de gedaante van Marlène Dietrich met het Nederlandst Blazersensemble, Ligetti en Walton met Reinbert de Leeuw, komische duetten voor de televisie met Jasperina de Jong, en vele liederenrecitals met claveciniste Anneke Uittenbosch en de pianist Rudolf Jansen, met wie hij een viertal tournees in de Verenigde Staten en Mexico heeft gemaakt.

Luciano Berio werd geboren in Oneglio in 1925, hij kreeg zijn eerste muzieklessen van zijn vader, daarna ging hij naar het conservatorium van Milaan waar hij studeerde bij Giulio Cesare Paribeni (contrapunt) en Giorgio Federico Ghedini (compositie). In 1954 richtte hij met Bruno Maderna de Studio di Fonologia Musicale op, waarvan hij tot 1960 de leiding had. In 1956 zette hij het tijdschrift *Incontri Musicali* op dat gericht was op eigentijdse muziek. Hij ontplooidde een intense activiteit als docent, zowel in de Verenigde Staten als in Europa, waarbij hij onder meer les gaf in compositie aan de Berkshire School of Music van Tanglewood (1960) aan de Summer School van Darlington (1961) aan het Mills College van Oakland en de Juilliard School of Music van New York. Van 1974 tot 1979 had hij de leiding van het Département Electro-acoustique van het Ircam in Parijs. In 1980 kende de City University van Londen hem de titel van Doctor Honoris causa toe. Hij dirigeerde de meest vooraanstaande orkesten in de Verenigde Staten en in Europa.

Le Groupe Vocal de France

Sopranen

Béatrice Gaucet
Véronique Hazan

Alten

Martine Vienney
Doris Reinhardt

Tenors

Stuart Patterson
Etienne Lestringant

Bassen

Pascal Sausy
Philippe Desandré

Opgericht in 1976 door het Ministerie van Cultuur, in het begin geleid door Marcel Couraud en vanaf 1979 door John Alldis, vormt de Groupe Vocal de France een ensemble bestaand uit twaalf zangers en zangeressen van uitzonderlijke kwaliteit en internationaal niveau.

In 1983 werd Michel Tranchant vaste dirigent van het gezelschap en werd het repertoire onder zijn leiding uitgebreid met oude muziek en eigentijdse werken van onder meer Cristobal Halffter, Betsy Jolas, André Jolivet, Daniel-Lesur, Olivier Messiaen, Emmanuel Nuñez, Maurice Ohana, Iannis Xenakis en Györgi Ligeti.

Verder voert de Groupe Vocal de France diverse werken uit die speciaal voor dit ensemble zijn geschreven door Alain Banquart (1981) Patrick Marcland (1982), Edgar Cosma, Didier Denis, Denis Cohen, Pascal Dusapin, Jacques Lenot, Denis Levaillant (1984), François Bousch, Francis Miroglio, Luis de Pablo (1985), Hugues Dufourt, Philippe Hersant en Michel Zbar (1986).

Buiten een groot aantal optredens in Frankrijk, onder andere tijdens de festivals van Albi, Angers La Rochelle, Saintes, Tours en Straatsburg, oogstte de Groupe Vocal de France succes in het buitenland; met name in Italië en Portugal in 1981, Israël in 1982, de Verenigde Staten in 1983, Duitsland in 1984 en Engeland in 1985.

Naast hun vaste dirigent werd het ensemble geleid door Mattias Bamert, Gary Bertini, Pierre Boulez, William Christie, Dominique Debart, Peter Eötvös, Eric Ericson, Alexandre Myrat, Kent Nagano en Mstislav Rostropovitch.

Groot Omroepkoor

Het Groot Omroepkoor van de NOS is met zijn tachtig vocalisten één van de grootste professionele koren van Europa en tevens één van de meest veelzijdige. Evenals de orkesten van de Nederlandse Omroep Stichting staat het Groot Omroepkoor allereerst ten dienste van de Nederlandse omroepen, die voor de uitvoering van hun muziekprogramma's uit de renaissance, barok, romantiek en avant-garde kunnen beschikken over het koor in vele verschillende formaties, van acht tot tachtig leden. Basisformaties uit het GOK zijn het Omroepkoor (40 vocalisten), het Klein Omroepkoor (24 vocalisten) en het Omroep Kamerkoor (17 vocalisten). Uiteraard heeft het koor in zijn verschillende samenstellingen ook een uitgebreid a capella-repertoire; veel koorleden verlenen bovendien aan concerten solistische medewerking. Door de grote flexibiliteit van het koor en omdat de koorleden het repertoire uit vele stijlperiodes beheersen, werd en wordt het koor veelvuldig aangezocht voor realisatie van wereldpremières, zoals bijvoorbeeld van composities van Karlheinz Stockhausen, Bernd Alois Zimmermann, Olivier Messiaen, Klaus Huber en Iannis Xenakis, of Nederlandse premières van bijvoorbeeld Elgar ('Caractacus'), Szymanovsky ('Krol Roger'), Milhaud ('Christophe Colomb') en Mozart ('Missa Longa').

Al in het begin van zijn bestaan werd het koor geleid door vele vooraanstaande dirigenten zoals Eduard van Beinum, Willem van Otterloo, Jean Fournet, Pierre Monteux, Ferdinand Leitner en Arturo Basile. In latere jaren kwamen daarbij Bernard Haitink, Edo de Waart, Eugen Jochum, Roberto Benzi, Rafael Kubelik, Ricardo Muti, Colin Davis, Pierre Boulez, Leonard Bernstein en Michael Tilson Thomas. Onder hun leiding en tesamen met o.a. de NOS-orkesten, het Rotterdams Philharmonisch Orkest, het Residentie Orkest, het Concertgebouw Orkest en de Berliner Philharmoniker werden nagenoeg alle werken met koor tot uitvoering gebracht. Tevens werkte het Groot Omroepkoor mee aan grammofoonplaatopnamen.

Het Koor treedt regelmatig in het buitenland op. Concerten werden onder meer gegeven in België, Frankrijk, Duitsland, Italië, Zwitserland en Oostenrijk. De vaste dirigenten van het Groot Omroepkoor zijn Kenneth Montgomery (chef-dirigent, tevens chef-dirigent van Radio Symfonie Orkest) en Robin Gritton.

Nederlands Theater Orkest

De stichting Nederlands Theater Orkest presenteert een veelzijdig orkest met een uniek profiel. Het NThO wil werkgelegenheid geven aan jonge professionele musici. Door het uitvoeren van minstens vijf opdrachten per seizoen kan de stichting, zonder structurele overheids-subsidies, een zelfstandige plaats op de muziekmarkt innemen.

Doelstelling: een kwalitatief goed orkest dat qua samenstelling flexibel is en inzetbaar voor: muzikale begeleiding van theater-producties, opera, ballet, film, radio- en TV programma's, het verzorgen van symfonische concerten en kamermuziek, en produkties waar de gevestigde symfonieorkesten, door de huidige reorganisaties, niet meer aan toekomen.

De vaste dirigent van het Nederlands Theater Orkest is Jules van Hessen. Jules van Hessen studeerde aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag en volgde cursussen bij T. Lovett, K. Oesterreicher en Rosjdjestvenski. Hij was o.a. prijswinnaar op de concours van San Remo en Kopenhagen en is een regelmatig terugkerende gast bij Nederlandse professionele orkesten.

Werkwijze van het NThO: De organisatie-structuur maakt het mogelijk aan een breed scala van opdrachten te kunnen voldoen. De samenstelling van het orkest kan variëren van enkele spelers tot een volwaardig symfonie-orkest, al naar gelang de wens van de opdrachtgever.

Libretto

1. *Una piazza vuota nel sole accecante di mezzogiorno: in fondo, un solenne edificio bianco che pare carico di storia. Una persona, poi due, poi cinque e poi una, attraversano correndo la scena. Improvvisamente la folla irrompe nella piazza. È una folla che contiene in sé tutte le folle. C'è una festa popolare, c'è un corteo, c'è la banda, ci sono risse, ci sono giochi ecc. Tra la folla serpeggiano dei gendarmi che cercano un colpevole.*

Prima Festa

CORO

Nella festa tutto
 Il coro la banda il mercato
 Tutte le feste in una
 Il carnevale il santo
 La città è solo festa
 Il corteo lo sbaraglio
 Nella festa tutto
 Quello che c'era c'è
 Quello che sarà c'è
 Quello che vive esplode.
 La mischia. Disperdetevi.
 La carica. Si salvi chi può.
 Nella festa tutto
 Si spende si gode si brucia
 Anche i giorni di festa
 C'è chi è inseguito e preso
 Battuto e incatenato
 La festa era ed è
 Feroce sacrificio.

A poco a poco la molteplicità delle azioni si concentra attorno a un evento imminente: i gendarmi fanno largo di fronte all'edificio. Un condannato ammanettato viene spinto contro il muro dell'edificio bianco. La folla fa ala intorno, arginata dai gendarmi.

CORO

L'hanno preso - chi è lui? - ne hanno preso un altro - non la scamperà - pietà di lui - pietà? - era festa - a morte - chi lo ha detto? - e se non fosse vero? - chi è la legge? - oggi è festa - chi è nel giusto?

2. *Ogni movimento si ferma. C'è il condannato davanti al plotone d'esecuzione e c'è la folla tutt'intorno.*

La Condanna

IL CONDANNATO

L'ala nera si abbatte
 ora su me, forse su te domani
 se la città continua sotto l'incubo
 di chi ci vuole schiavi.
 La mia vita era legata a un filo
 che adesso si spezza.
 Giorno e notte sentivo
 la morte vicina. Ora la guardo
 negli occhi e c'è una cosa sola
 che me la rende atroce: è la menzogna.
 Il sapere che neppure la morte
 è verità in un tempo sventurato.

I soldati si dispongono coi fucili puntati.

CORO

Non la scamperà - pietà di lui - pietà? - a morte!
 - e se non fosse vero? - chi è la legge? - chi è lui? - oggi è festa! - era festa - la festa e il sangue - nella festa tutto.

3. *Alla scarica dei fucili seguono alcuni istanti di assoluta immobilità. Poi la folla esplode. Il palazzo è in fiamme. La banda musicale è presa dal panico e fugge. I gendarmi cercano di disperdere gli assembramenti.*

Seconda Festa CORO
 Fuoco!
 Uno di meno!
 Chi è?
 Voglio vederlo!
 Nella festa tutto!
 Un'altra vittima!
 Il coro la banda il mercato!
 il fuoco!
 Il carnevale il santo!
 E se ti accusano?
 Tutte le feste in una!
 Tutti ci accusano!
 La città è solo festa!
 Uccidono gli innocenti!
 Sparano!
 Chi sono?
 Aiutiamoli!
 Scappiamo!
 Siete amici?
 Ribelliamoci!

4. *Nuovo arresto improvviso del movimento all'apparire di una donna che entra in scena correndo. Ritorna sui suoi passi, guardinga, e rientra un'altra volta in scena. E un'altra volta ancora. Quest'ultima volta porta un bambino in braccio e scompare. È Ada: potrebbe essere figlia del Condannato, che per vendicare l'uccisione del padre potrebbe aver rapito il figlioletto di Ugo, Comandante della Città.*

Il Ratto ADA
 Se sai cos'è un figlio,
 perché anche le belve questo lo sanno,
 allora io ti strappo,
 belva, questo tuo figlio
 perché come le belve
 ci hai ridotto a sbranarci
 e come tu mio padre
 così io tuo figlio
 da belva a belva
 ecco ti tolgo il figlio
 da belva a belva
 la pietà sei tu che l'hai uccisa.

Ada sparisce nella folla dalla quale emerge una cantastorie accompagnata da due suonatori di chitarra.

Ballata I CANTASTORIE
 Se sai cos'è un figlio
 perché anche le belve lo sanno
 allora ti strappo
 belva, questo tuo figlio
 se vuoi che ci sbraniamo
 da belva a belva
 io belva madre
 che tu hai fatto vivere
 sempre nell'ansia
 se sai anche tu quest'ansia
 del figlio che può esserti tolto
 ecco ti tolgo il figlio
 da belva a belva
 perché la pietà
 se tu che l'hai uccisa.

I gendarmi spingono fuori scena la Cantastorie e i due chitarristi.

5. *Ora la folla fa ala attorno a un vecchio dall'aria autorevole ma sofferente che avanza sorretto da*

un giovane. (È Ugo, il Comandante della Città, accompagnato dal figlio Ivo).

La Vendetta UGO
Vendichiamolo!
Mi vogliono colpire
nel solo punto fragile
dell'acciaio
che mi stringe l'animo:
i figli!
Già si scatenano
rappresaglie inesorabili.
Oh figlio figlio figlio
quando sarai vendicato?
Cento morti, mille non bastano.
Una parte di me è già morta.
Tu fa vendetta
della parte di me, di te
che ci hanno strappato.
Ora ciò che di me resta
va giù nel buio
senza lacrime
senza pietà.

Ugo si accascia e muore. I gendarmi cercano di disperdere gli astanti.

Ivo
Senza pietà
senza lacrime
padre, rimango.
Una parte di me, di te
è ora strappata
per sempre.
Oh padre padre padre
come potrò vendicarlo?
Cento morti mille non bastano.
Obbedendo al tuo ordine
condurrò, padre,
rappresaglie inesorabili.
Vendichiamolo!

6. *Penombra sull'edificio bianco. L'azione si svolgerà ora, di preferenza, a metà della scena. Appare Leonora. È sola.*

Il Tempo LEONORA
Il tempo in pezzi, frantumato, logoro:
catena d'ansie che stride e s'impiglia:
ecco svanisce. S'apre una vertigine,
vola dalle mie ciglia alle tue ciglia,
il tempo che conoscono le palpebre
al batito d'uno sguardo che brilla,
fra le tue mani e la tua pelle un brivido,
le labbra, i denti, l'unghia che ti artiglia:
ecco abitiamo il tempo delle origini,
degli oceani, con la conchiglia,
il vulcano, le foglie, le meteore,
mentre il tempo di fuori è una poltiglia
nel groviglio dei secoli.

Leonora resta in scena immobile. Le si avvicina un cantastorie accompagnato da un suonatore di fisarmonica.

Ballata CANTASTORIE
Quando ricordiamo qualche cosa ch'è avvenuto
ad alterare uno stato d'equilibrio
forse solo ipotetico
e l'alterazione ha avuto gravi conseguenze,
è naturale che si voglia trovare
nella passata storia
una condizione iniziale d'armonia.
Ma se risaliamo da un'origine all'altra
che cosa si ritrova?
Un panorama che non è certo meglio
di quello che ci promette
il seguito nefasto
della nostra storia.
Se però riuscissimo a fissare
comunque un punto di partenza

per i nostri mali
ci sarà pure nel futuro un punto
dove conseguenze dirette e indirette
non si facciano più sentire...

I gendarmi allontanano bruscamente il Cantastorie e il suonatore di fisarmonica.

7. *Entra Ivo che s'avvicina a Leonora (è succeduto al Padre nel comando della Città). E sopraggiunge Luca che sembra l'opposto di Ivo. Ma tutt'e due sembrano determinati, in ogni loro gesto, da una storia spietata. Distaccandosi da Ivo, Leonora si avvicina lentamente a Luca.*

La Notte

IVO
Ho in mio potere la notte
ma ogni potere vive nel sospetto.

LEONORA
Questa notte è una gabbia nel buio
che attraversano desideri senza limiti.

LUCA
Strappare le parole che separano dalle cose
toccare la notte il vento la tua bocca.

IVO
Ho in mio potere una città
ma ogni potere vive nel sospetto.

LEONORA
L'orecchio è una conchiglia
è una domanda nel buio.

IVO
Come interrompere il corso dei segreti notturni?

LUCA
I tuoi denti nel buio le labbra un soffio.

IVO
Ho in mio potere una donna
ma ogni potere vive nel sospetto.

LEONORA
La corsa arriva a un punto in cui nulla la ferma.

LUCA
Nel centro della notte non esiste il tempo.

IVO
Non so chi sei ma ti riconosco come un vecchio
nemico.

LUCA
Chi ha un nemico l'aveva già da sempre
con sé, dentro di sé, come un fratello...

8. *L'antagonismo fra Ivo e Luca sbocca in un confronto diretto. I due rivali sono spalleggiati uno dalle guardie e l'altro dai ribelli. Luca e Ivo restano immobili: il confronto verrà mimato da danzatori acrobati.*

Il Duello

IVO
La parola più chiara
è la mia mano che t'assale.

LUCA
La mia risposta
è il mio balzo che t'inchioda
ai tuoi delitti.

IVO
Vedo che le armi
si battono da sole
come si conoscessero da sempre.

LUCA
Vedo che la mia ombra
si abbatte su di te
come se si staccasse dal mio corpo.
La mia arma sa fermarsi in tempo!

IVO

Non la mia ira!

Arrestatelo!

CORO (GUARDIE)

Ferito! Il Comandante è ferito!

CORO (RIBELLI)

Attenti! Ci accerchiamo, ripieghiamo!

Luca ha ferito Ivo alla spalla. Le guardie lo arrestano e disperdono i seguaci.

9. *La scena si ripopola, ma è una folla incolonnata: una processione, un corteo. Ivo, ferito, circonda da dignitari del clero e dai gendarmi, procede in testa al corteo. L'andatura del corteo è molto discontinua, con arresti e accelerazioni improvvisi.*

La Preghiera

CORO

Heu quam precipiti merso profundo
mens habet et propria luce relict
tendit in externas ire tenebras,
terrenis quotiens flatibus aucta
crescit in immensum noxia cura!

Si fa avanti un cantastorie, accompagnato da un «ottavino» che si è staccato dalla banda.

Ballata III

CANTASTORIE

Nessuno sa chi è stato
Nessuno vuol sapere
Ma tutti san perché
Non vogliono vedere
Non vogliono saperne di sapere.
Ahimé è così che delitto
Porta a delitto.
Nessuno sa chi è l'altro
Nessuno vuol sapere
Nessuno vuol vedere.

Il Cantastorie viene allontanato dai gendarmi. Ada si fa largo cercando di avvicinarsi a Ivo per implorargli la grazia per Luca, ma viene respinta. La processione si rimette in movimento.

ADA

Lo portano via...

come era già stato portato via.

Salvatelo...

come era già stato salvato.

Si fa avanti un altro cantastorie, accompagnato da una pianola.

Ballata IV

CANTASTORIE

Fratelli avversi, padri tiranni
Strumenti di vendetta e gelosia
Sospiri in versi, teneri affanni
Canzoni, furori, madri imploranti
Drammi d'onore, notti d'amore
Giornate d'ansia, subdoli inganni
Ribelli indomiti, spari, pietà
Amanti e orfani e languori
Passioni e cori, sicari perversi
Speranze svanite
Rabbia illusioni e figlie pentite
E voluttà e ancora una fuga e un duello.
Anche in questo catalogo c'è però sempre
Una storia nascosta.

La processione sparisce rapidamente.

10. *Penombra a metà della scena. L'azione si svolgerà ora vicino al proscenio. Entrano Leonora e Ada strettamente abbracciate e dominate da un'ansia disperata (per la sorte di Luca).*

Il Grido

ADA e LEONORA

Albero che si sradica
Torrente che straripa

Artiglio che dilania
 La mia la tua ferita.
 Incenerisce il fulmine
 La nave il gorgo inghiotte
 Si propaga acutissimo
 Un grido nella notte.
 Valanga seppelliscimi
 Buio cancella tutto
 Tigre strappa le viscere
 Se sopravvivo al lutto.

Mentre Leonora e Ada sciolgono lentamente il loro abbraccio, una figura passa cantando nella penombra, accompagnata da un violino e da una fisarmonica.

Ballata v

CANTASTORIE

Che il canto faccia un lungo viaggio
 che passi i mari blu, i deserti gialli
 le montagne di ghiaccio e le città
 dove nessuno ha voglia di cantare.
 Che il canto faccia un lungo viaggio
 e scacci tutto quel che non è canto
 la voce che mi vuole far cantare
 una canzone che non è la mia.

11. *Appare Luca in prigione.*

La Prigione

LUCA

La prigione separa dalle cose:
 dal senso delle cose.
 C'è un momento
 quando tutto sembra così lontano:
 vivere non è diverso da morire.
 Forse questa prigione
 la portavo in me da sempre.
 Eppure questi sono veri muri
 ed oltre i muri sento un rombo
 di folla che non si disperde.
 Tendo l'orecchio e mi raggiunge un canto.

Tornano vita e morte ad avere un senso.
 C'è una nuvola dietro l'inferriata
 e dietro la nuvola il sole
 e dietro il sole lo spazio senza limiti.
 Qua l'ombra le catene di rancore.
 C'è un riflesso di sole sulla pietra
 che m'annuncia la fine dell'inverno:
 ho attraversato boschi e mari e strade
 dove c'è chi m'aspetta.

12. *La folla torna a invadere la scena e si scatena in un'azione di protesta violenta che alterna slanci e indugi e finisce per sbandarsi sotto l'urto dei gendarmi, lasciando morti sul terreno.*

Terza Festa

CORO

Dentro di noi
 L'offesa il rancore la rabbia
 Adesso tutto è fuori
 La speranza l'attesa
 Ciò che noi siamo è fuori
 Sarà la vera festa
 Il fuori è il nostro spazio
 La volontà il sollievo
 Quello che sarà vive
 Quello che vive esplode
 Resistete alla forza
 Sbarrate piazze e strade
 Il fuori è il nostro fuori
 Si avanza si cade
 Anche un giorno di festa
 Conosce la sconfitta
 Ricomincia l'attesa
 La festa era e sarà
 Al termine dei mali.

La piazza sembra ora diventata un vasto cimitero. si è fatta appena un po' di luce sul fondo della scena e a metà. Una donna passa fra i corpi, si avvicina al proskenico e canta.

Ballata IV

CANTASTORIE

Scende la sera
 Si leva il vento
 Dirada il fumo
 Deserta è la piazza
 La pietra
 Ha già bevuto il sangue
 Sangue su sangue
 Dall'una all'altra festa
 La storia si ripete
 È finita la festa.

13. *Luca viene condotto ammanettato al proscenio.
 Ivo avanza circondato dai suoi gendarmi. Tra la
 folla - che assiste grave e tesa - ci sono Leonora e
 Ada.*

Il Sacrificio

ivo
 Ogni comando
 ha sapore
 di piombo.
 La mia vista
 s'oscura.
 Ogni cosa
 pare
 crivellata
 da una rosa
 di spari
 e macchie
 rosso-sangue.
 La bocca
 del fucile
 è come un pozzo
 di fuoco.

LEONORA

C'è una siepe
 di ferro
 e una di fuoco.

Il deserto
 invade
 il pianeta!
 Sabbia sui poli
 all'equatore
 ghiaccio.

ADA

Già s'allungano
 i giorni:
 così fosse per te!
 Il falco vola
 libero:
 così fosse per te!

LUCA

Sento
 il vento di Marzo
 che apre i fiori
 dei mandorli.
 Vedo
 come nel quarzo
 destini d'aria
 limpida.

14. *Un ultimo soprassalto della folla. Non-è più la
 rappresentazione di un'azione reale ma la citazio-
 ne distaccata di azioni precedenti. A poco a poco
 le figure si ricompongono in una loro immobilità
 mentre le luci lentamente si spengono e la scena si
 vuota.*

Quarta Festa

CORO

Nella festa tutto
 L'offesa il rancora la rabbia
 Tutte le feste in una
 La speranza l'attesa
 Sarà la vera festa
 La volontà il sollievo
 Nella festa tutto

Quello che sarà vive
 Quello che c'è non c'è
 Quello che vive esplode
 Resistete alla forza
 Sbarrate le strade
 Nella festa tutto
 Si avanza si cade
 Anche un giorno di festa
 Conosce la sconfitta
 Ricomincia l'attesa
 La festa era e sarà
 Al termine dei mali.

15. *Ada è rimasta sola al proscenio. È seduta e lentamente si alza. Esprimerà nei gesti ira o rassegnazione, angoscia o speranza, rivolta o rimpianto.*

Il Ricordo

ADA
 Forse di là dei secoli
 il male si cancella
 ma per ora ricordalo
 in ogni particella
 di sudore e di lacrime
 di sangue e di pietà.
 Forse di là dei secoli
 un bene si prepara
 che basterà a rifonderci
 della pena più amara
 ma non farà rivivere
 quello che tu non hai più.

Uitgave: Stichting Holland Festival
 Kleine - Gartmanplantsoen 21
 1017 RP Amsterdam
 Tel: 020 - 27 65 66
 Telex: 11218 HFAUB
 Telefax: 020 - 25 31 40
 Telegramadres: Festival Amsterdam

Bestuur:

F. Becht, voorzitter
 mr. H.J. Jong, penningmeester
 mr. G. Korthals Altes
 drs. J.W. Schrofer
 dr. L. Ginjaar
 dr. L.J.C.M. Le Blanc
 Mr. E.L.L. de Wilde

Directie/muziek: Ad 's-Gravesande

Theater: Arthur Sonnen

Dans: Marc Jonkers

Productieleiding: Elza Heijman

Productie: Joël Bons, Sigi Giesler, Just Smits,
 Monica van Steen, Gwenoële Trapman,
 Willem Trommels, Josée Voormans, Oscar Wibaut,
 Karin IJzermans

Secretariaat: Mieke Coenemans, Karin Köhler,
 Tineke van Manen, Alma Netten, Ivonne Valk

Administratie: Karin Boef

Pers & Publiciteit: Irene de Groot,
 Carla Hazewindus-Schipper, Hubert van der Kleij,
 Babs van Overbeek, Harriët Rotshuizen, Hans Smit,
 Anne Werthiem - Tolk

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door het
 Prins Bernhard Fonds

Fotograferen verboden